

משך חכמה

פרשת לך לך פסקא לו - מא

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ותאמר שרי כו' הנה נא עצרני ה' מלדת, שאותי עצרני ה' מלדת,
שהסיבה היא בשבילי, אולי אבנה ממנה?²

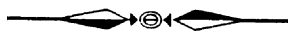
[לז]

(טז, ג) ותקח שרי אשת אברהם את הגר המצרית שפחתה מקץ
עשר שנים לשבת אברהם בארץ פנען ותתן אתה לאברהם אישה לו
לאשה:

מהו כפל הלשון "ותקח" ו"תתן". מהו יתרו הלשון "אשה לו לאשה"

(טז, ג) ותתן לאברהם אישה. מדרש³ (רבה, מה, ג), לו, ולא לאחר.

הבטיח ה' לאברהם שילד, ולא הבטיח לשרה, לכן אמרה שה'
עצר אותה מללדת, לכן ביקשה שיבוא לשפחתה, ובזכות זה תבנה
היא ממנה.

[לז]

³ [לז] על הפסוק (בראשית טז, ג) "ותקח שרי אשת אברהם את הגר המצרית
שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברהם בארץ פנען ותתן אתה לאברהם
אישה, לו לאשה", יש לדקדק: א. מהו לשון "ותתן", הרי כבר כתוב
ברישא "ותקח". ומהו שינוי הלשון "ותקח" ו"תתן". ב. מהו אריכות הלשון
"לאברהם אשה, לו לאשה". ובבראשית רבה (לך לך, פרשה מה, סימן ג)
דרשו חז"ל וז"ל "ותתן אותה לאברהם אישה. ולא לאחר: לאשה. ולא
לפילגש" עכ"ל. [אף על פי שחז"ל דרשו מתיבת "אישה", המשך חכמה
כתב דדרשו מתיבת "לו". או מפני שסובר שזו עיקר הדרשה, או שאין דרכו
לדקדק בזה, ואין כאן המקום להאריך בזה]. ודברי חז"ל צריכים ביאור,
פשיטא שאם נתנה את הגר לאברהם, לא תנשא לאחר, והרי אפילו בני
הוזהרו שלא לישא אשת איש (סנהדרין נו, ב).

ומבאר המשך חכמה, על פי מה שאמרו במדרש (מדרש רבה יח, ה), וכן
בירושלמי קידושין (א, א), דבבבן נת, או הוא מגרשה, או היא מגרשתו, לכן
תנאי עשתה שרה עם הגר, שהיא נשאת לו לאשה בתנאי שלא תוכל לגרש
אותו, לכן כתוב "ותתן", שנתנה אותה לאברהם במתנה, שאין הגר יכולה
לגרש את עצמה ממנו. ומיושב דקדוק א'. ועוד הוסיפה שרה תנאי להגר,
שאפילו אם אברהם יגרש אותה, לא תנשא לאיש אחר, וזה כונת חז"ל "ולא

[לו]

(טז, א-ב) - (א) ושרי אשת אברהם לא ילדה לו ולה שפחה מצרית
ושמה הגר: (ב) ותאמר שרי אל אברהם הנה נא עצרני ה' מלדת בא
נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברהם לקול שרי:

מה החידוש במה שכתוב ששרי אשת אברהם לא ילדה כו'

(טז, א-ב) ושרי אשת אברהם לא ילדה לו. הענין, דמעיקרא היתה
סוברת שהסיבה גם מאברהם, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם
לברכה (יבמות סד, א), אברהם ושרה טומטומים היו, אבל עכשיו
שהבטיח לו בברית בין הבתרים, בכריתות ברית שאינה חוזרת
כלל, שיהיה לו זרע, הנה ראתה שמשום שהיא אשתו לא ילדה
היא לו, שלה לא הבטיח השם יתברך שיהיה לה בנים, ולכן

¹ [לו] על הפסוקים (בראשית טז, א-ב) "ושרי אשת אברהם לא ילדה לו ולה
שפחה מצרית ושמה הגר: ותאמר שרי אל אברהם הנה נא עצרני ה' מלדת בא
נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברהם לקול שרי", יש לדקדק: א.
הרי מבואר בפרשת ברית בין הבתרים, שלא היה לאברהם זרע, ומה בא
הכתוב ללמד, והרי מיד לאחר מכן כתוב אם כן פסוק א' צריך ביאור מה בא
ללמד. ב. מה מחדש ששרי היא אשת אברהם. ג. מהו הלשון לא ילדה לו,
הרי אברהם אמר לה' (טו, ג) "ויאמר אברהם הן לי לא נתתה זרע והנה כן
בייתי יורש אחי", אם כן לשניהם אין זרע. ד. בפסוק ב' אמרה "הנה נא עצרני
ה' מלדת", מדוע דקדקה לומר שעצרני ה'.

ומבאר המשך חכמה, על פי מה שאמרו חז"ל (יבמות סד, א), שאברהם
ושרה טומטומים היו, ושניהם לא היו ראויים ללדת, לכן אברהם אמר לה'
שלו לא נתן זרע. אבל לאחר שהבטיח ה' לאברהם בכרית בין הבתרים
שישנה את טבעו ויוליד, וברית זו אינה חוזרת, שאפילו עון לא יגרום
לבטלה, כלשון הרמב"ן (בראשית טו, יח) "והוסיף לכוונת לו ברית עליהן
שלא יגרום החטא", וכיון שלא הבטיח ה' לשרה שתלד, אלא רק לאברהם,
לכן אמרה לאברהם שיבוא לשפחתה, כדי שגם היא תבנה ממנה.

ולכן דקדק הכתוב לומר "ושרי אשת אברהם לא ילדה לו", היינו שדוקא היא
לא ילדה, אבל לאברהם כבר הבטיח שילד, והיא אשתו, והיא במעלה גדולה
משפחתה, לכן ביקשה שיבוא לשפחתה, ובזכות זה, היא היא אשתו תבנה
ממנה, ולכן אמרה שעצרני ה'. ומיושב כל הדקדוקים בס"ד.

² תמצית דבריו: החידוש בכתוב ששרי לא ילדה כו', ואמרה
עצרני ה', אף על פי שגם אברהם היה עקר, אבל הביאור בזה,
שבאמת בתחילה שניהם היו עקרים, אבל בברית בין הבתרים,

משך חכמה

פרשת לך לך פסקא לו - מא

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

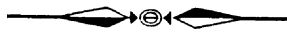

[לח]

(טז, יג-יד) – (יג) וַתִּקְרָא שְׁם ה' הַדְּבָר אֲלֵיהָ אֵתָה אֵל רָאִי פִי
אֲמָרָה הַגֵּם הַלֵּם רָאִיתִי אַחֲרֵי רָאִי: (יד) עַל פֶּן קָרָא לְבָאָר לְבָאָר לְחֵי
רָאִי הִנֵּה בֵּין קֹדֶשׁ וּבֵין בְּרָד:

מהו פשט הפסוקים

(טז, יג-יד) הַגֵּם הַלֵּם רָאִיתִי אַחֲרֵי רָאִי וְכו' בָּאָר לְחֵי כו'. הנה⁵

[לח]

⁵ [לח] על הפסוקים (בראשית טז, יג-יד) – (יג) וַתִּקְרָא שְׁם ה' הַדְּבָר אֲלֵיהָ
אֵתָה אֵל רָאִי פִי אֲמָרָה הַגֵּם הַלֵּם רָאִיתִי אַחֲרֵי רָאִי: (יד) עַל פֶּן קָרָא לְבָאָר
לְבָאָר לְחֵי רָאִי הִנֵּה בֵּין קֹדֶשׁ וּבֵין בְּרָד, יש לדקדק: א. מהו פשוטו של מקרא
"הַגֵּם הַלֵּם רָאִיתִי אַחֲרֵי רָאִי", ורש"י פירש "הַגֵּם הַלֵּם - לשון תימה, וכי
סבורה הייתי שאף הלוּם במדברות ראיתי שלוחו של מקום, אחרי רואי
אותם בביתו של אברהם, ששם הייתי רגילה לראות מלאכים" עכ"ל, אבל
מכל מקום קשה, מדוע אמרה "אַחֲרֵי רָאִי", די לומר "הַגֵּם הַלֵּם רָאִיתִי". ב.
מדוע קרא לבאר לחי רואי, מה ענין הבאר למה שראתה את המלאך. ג. מדוע
מדקדק לפרש בדיוק היכן הוא הבאר, בין קדש כו', מה בא להשמיענו בזה,
ומאי נפקא מינא מזה.

ומבאר המשך חכמה בהקדים כמה הקדמות:

א. דהנה קדש וברד מתרגם כאן אונקלוס "בין רקם ובין חגרא", ותנן בגיטין
(ב, א) "המביא גט ממדינת הים, צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם, רבן
גמליאל אומר: אף המביא מן הרקם ומן החגר", ע"כ, והוא קדש וברד, וכן
פירש רש"י שם בגיטין. ונראה שהוא חוצה לארץ, אלא שלתנא קמא אין
אומרים בפני נכתב ונחתם בגט הבא מרקם וחגר, כיון שהוא סמוך לארץ
ישראל, אבל לא מסתבר שמחלוקתם היא, האם רקם וחגר היא מארץ ישראל
או מחוצה לארץ, וכן מבואר בתוס' בגיטין (ב, א ד"ה ואשקלון) שכתבו
בפשיטות שרקם וחגר היא חוצה לארץ, ומבואר שם שגם תנא קמא מודה
בזה, ולכן הקשו מספרי שמשמע שרקם וחגר הוא ארץ ישראל, ותירצו
ששני רקם וחגר היו, ועל פי זה יש לומר שגם רקם וחגר הזה הוא חוצה
לארץ. ואף על פי שכתבו התוס' (שם) "ואותו רקם וחגר דכתיב גבי אברהם
וישב בין קדש ובין שור (בראשית כ) מתרגמינן בין רקם ובין חגרא בארצו

והכוונה, דמפורש במדרש (מדרש רבה יח, ה), וכן בירושלמי
קידושין (א, א), דבבן נח, או הוא מגרשה, או היא מגרשתו, לכן
אמרו, שכאן לא תוכל להיות לאחר אשה, אף אם יגרשה אברהם,
דמאן דאמר (בראשית רבה מב, ה) עמק המלך (בראשית יד, יז)
שהמליכוהו על כל העולם, אם כן יש לו דין מלך שאסור
להשתמש בשרביטו, כמפורש בפרק ב' דסנהדרין בירושלמי
(הלכה ג) גבי מלך, ולקמן (בראשית רבה) ריש פרק סא, ד ושמה
קטורה (כה, א), מן קטר וכו', היינו גם כן מטעם זה. ודו"ק⁴.

לאחר, וזה למדו מהפסוק "לו" ולא לאחר, שאין הכונה שכשהיא תחתי
לא תהיה לאחר, זה אין צריך לומר, אלא הכונה שאפילו אם אברהם יגרשנה,
[שהרי היא אינה יכולה לגרש עצמה ממנו, כמבואר], אף על פי כן לא תנשא
לאחר.

וואפילו שקיצר בזה, על כורחך זו כונתו. שאם לא כן, מדוע כתב המשך
חכמה שבבני נח האשה יכולה לגרש את עצמה. ועוד, שהוא סותר את
עצמו, שפתח שאשה יכולה לגרש עצמה, ומסיים, שאפילו אם אברהם
יגרשנה לא תנשא לאחר. וקשה, דלמא מתיבת "לו", למדו שאם היא גירשה
את עצמה לא תנשא לאחר, ומנלן אפילו שאברהם יגרשנה].

והטעם שאסורה להנשא לאחר, אפילו אם אברהם גירשה, [דבשלמא
אלמנת המלך, שחשובה היא בעיני המלך, כבודו היא שלא תנשא לאחר,
אבל אם גירשה, מדוע באמת לא תנשא לאחר]. אבל הטעם בזה, הוא על פי
המבואר במדרש (בראשית רבה מב, ה) על הפסוק עמק המלך (בראשית יד,
יז) שהמליכוהו על כל העולם לאברהם, אם כן היה מלך, ומבואר בירושלמי
סנהדרין (ב, ג) [בנדפס פ"ק. והוא טעות סופר וצריך לומר פ"ב], שלא רק
אלמנת המלך אינה נשאת לאחר, אלא אף גרושתו אינה נשאת לאחר.
ועל פי זה מבואר עוד טעם, מדוע הגר לא נבעלה לאחר לאחר שיגרשה
אברהם, כדאיתא במדרש רבה (חיי שרה סא, ד) שנקראת קטורה מלשון
קטר, קשר, שקשרה עצמה שלא תבעל לאף אחד, והוא מהטעם הזה, שהיה
זה תנאי של שרה עמה, שהיא אשת מלך, ואפילו יגרשנה לא תבעל לאחר.
ומיושב הכל בס"ד.

⁴ תמצית דבריו: כפל הלשון "ותקח" "ותתן", ללמד, שעשתה
תנאי עם הגר שלא תגרש את אברהם, אף על פי שבבני נח האשה
גם יכולה לגרש את האיש. ויתור הלשון "אשה לו לאשה", ללמד,
שאפילו אם יגרשנה אברהם לא תנשא לאחר, כיון שאברהם
אבינו היה מלך, ואין להשתמש בשרביט המלך אפילו אם גירשה.

משך חכמה

פרשת לך לך פסקא לו - מא

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

שאמרו שם (מכילתא) אף על פי כן, לא נדבר אתו אלא על המים,
והבאר גרם לזה, ודו"ק⁶.

[לט]

(יז, א) וַיְהִי אֲבָרְם בֶּן תְּשָׁעִים שָׁנָה וְתִשְׁעֵי שָׁנִים וַיְרָא ה' אֶל אֲבָרְם
וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֶל שְׂדֵי הַתְּהַלֵּף לְפָנַי וְהָיָה תָמִים:

מה הפירוש "וזהו תמים"

(יז, א) והיה תמים. במצות מילה⁷, שכל זמן שהערלה בך אתה

אבל הכתוב אומר, שזה דוקא אם הנבואה במקום טהור על המים,
לכן קרא לבאר, שהוא גם הסיבה שראתה את המלאך, באר לחי
רואי, ומדקדק לומר שהיה זה בין קדש כו', שכיון שהוא חוצה
לארץ, לכן רק מפני שהוא על המים, ראתה.

[לט]

⁷ [לט] על הפסוק (בראשית יז, א) "וַיְהִי אֲבָרְם בֶּן תְּשָׁעִים שָׁנָה וְתִשְׁעֵי שָׁנִים
וַיְרָא ה' אֶל אֲבָרְם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֶל שְׂדֵי הַתְּהַלֵּף לְפָנַי וְהָיָה תָמִים", יש
לבאר, מהו הפירוש "התהלף לפני ה' תמים", ורש"י פירש, וז"ל "התהלך
לפני במצות מילה, ובדבר הזה תהיה תמים, שכל זמן שהערלה בך אתה בעל
מום לפני עכ"ל. פירוש, התהלך פירש לפני כן "התהלך לפני - כתרגומו
פלח קדמי, הדבק בעבודתי". לפי זה כך פשט הכתוב, הדבק בעבודתי
במיצות מילה, ובזה תהיה תמים, שכל זמן שהערלה בך, אתה בעל מום.
הנה מבואר בקרא שערל נחשב בעל מום.

ועל פי זה מצאנו מקור להא דתנן (זבחים טו, ב), דכל הזבחים שקיבל ערל
פסל עבודה. דהנה בעל מום מחלל עבודה, כדכתיב (ויקרא כא, כג) "אִם אֶל
הַפְּרִיזָה לֹא יָבֵא וְאֵל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יֵצֵא מִן הַמִּזְבֵּחַ לְפָנֶיךָ אֶת מִקְדָּשֵׁי כִּי אֲנִי
ה' מְקַדְּשָׁם", ומהכא אמרו בבכורות (מג, ב) דבעל מום מחלל עבודה, וכיון
שנתבאר שערל בעל מום הוא, יש לנו מקור מהתורה שערל מחלל עבודה,
ולא רק בבית המקדש, אלא אף בכמה יהיה ערל פסול, דאיתא בזבחים (טז,
א) דבעל מום פסול גם בכמה.

אם כך צריך טעם, מדוע אמר רב חסדא בזבחים (כב, ב) [בנדפס: כא, והוא
טעות סופר] על הא דתנן (זבחים טו, ב) דערל מחלל עבודה, דדבר זה אינו

מבואר ריש גיטין (ב, א), דרקם וחגר תרגום קדש וברד. ויעוין
תוספות שם (בד"ה ואשקלון) שפלפלו בזה, וכפי הנראה דמחוצה
לארץ הוי, אם כן הא אמרו סוף מועד קטן (כה, א) דאין השכינה
שורה בחוצה לארץ, ויעוין מכילתא פרשה בא (מסכתא דפסחא,
פרשה א) דגבי יחזקאל, או משום דכבר התנבא בארץ, או משום
שהיה על נהר כבר, והוי מקום טהור. ולכן התפלגה על שראתה
הלום לא בארץ, ותוצה בעצמה, דזה משום אחרי רואי, הואיל
שראתה מלאכים ושכינה בביתו של אברהם, יכלה לראות אף
בחוצה לארץ. ולכן אמר על כן קרא לבאר באר לחי רואי, שהואיל
שהיה על המעין מקום טהור, לכן זכתה אף בחוצה לארץ, וכמו

של אבימלך מלך פלשתים, ואותו היה בארץ ישראל, דמסתמא דאברהם
ויצחק היו דרין בארץ ישראל "עכ"ל, מכל מקום, כאן איירי מרקם וחגר של
חוצה לארץ, וכן נראה מדברי התוס' שהביאו דוקא פסוק זה, ולא הפסוק
שלנו [כן כתב מהרש"א בגיטין (שם)].

ב. אמרו במועד קטן (כה, א) שאין השכינה שורה בחוצה לארץ, וכן אמרו
במכילתא (בא, מסכתא דפסחא פרשה א), והקשו איך נתנבא יחזקאל
בחוצה לארץ, ואמרו כמה דרכים בזה: א. בזכות אבות, ויש אומרים
שאפילו בזה, דוקא על הנהר נתנבא שהוא מים מקום טהור. ב. כיון שדיבר
עמו בארץ ישראל, דיבר עמו בחוצה לארץ, ולא פסקה ממנו הנבואה בעבור
זה.

ועל פי זה יתבאר הכל, דהגר תמהה, איך ראתה כאן את השכינה בחוצה
לארץ, "הגם הלום ראיתי" בחוצה לארץ, ועל זה אמרה "אחרי רואי", הטעם
הוא מפני שכבר ראיתי, ולכן לא פסקה ממני הנבואה. אבל הכתוב אומר
שלא רק מפני זה היא ראתה, אלא מפני שהיה זה על המים, שזה וזה אהני
לה, כשם שלמאן דאמר זכות אבות צריך גם שיהיה על המים, והוא דהין
כאן, לכן קרא לבאר לחי רואי, ללמד, שבזכות שהיה זה על מקום המים
זכתה לראות את המלאך, ולכן מסיים הכתוב שהוא בין קדש כו', שהוא
חוצה לארץ, ואין השכינה שורה בחוצה לארץ אפילו למי שראה כבר, אלא
אם רואה במקום מים, ומיושב כל הדקדוקים בס"ד.

⁶ תמצית דבריו: פשט הפסוקים הוא, שהגר תמהה, "הגם הלום
ראיתי", כיון שאין השכינה שורה בחוצה לארץ, איך זכיתי
לראות את המלאך, בחוצה לארץ. ותירצה "אחרי רואי", שכיון
שכבר ראיתי אצל אברהם, לכן ראיתי כאן, כי נביא שהתחיל
להתנבא בארץ ישראל לא פוסקת ממנו הנבואה בחוצה לארץ.

משך חכמה

פרשת לך לך פסקא לו - מא

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

בבמה⁸.

[מ]

יז, ג) וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל פְּנֵיו וַיְדַבֵּר אֶתֹּו אֱלֹהִים לְאָמֹר:

מדוע נפל על פניו, ולפני כן, כשדיבר איתו ה' לא נפל על פניו

יז, ג) ויפול אברם על פניו. ממורא⁹ השכינה, שעד שלא מל, לא

אברם על פניו - ממורא השכינה, שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד ורוח הקודש נצבת עליו, וזהו שנאמר בבלעם (במדבר כד, ד) נופל וגלוי עינים. בברייתא דרבי אליעזר (פרק כח) מצאתי כן "עכ"ל. ודברי חז"ל צריכים ביאור, שהרי כבר כמה וכמה פעמים נראה ה' לאברהם (בראשית יב, א. יב, ז) ולא נפל על פניו, אפילו שהיה ערל, ומדוע כאן לא היה לו כח לעמוד מול השכינה כשהוא ערל.

ומבאר המשך חכמה, דערלה שאין מצוה למול אותה, אינה מאוסה, לפיכך רק כאשר ציוה עליו ה' למול נעשה מאוסה, ולא היה יכול לעמוד לפני השכינה. ואם תאמר, והרי גם כאן לא נצטוה מיד למול, אלא צריך לעשות הכנה לזה, והרי אמרו שממרא נתן לו עצה על המילה, והיה חייב ללמוד איך למול, אם כן עוד לא חלה עליו המצוה מיד, ומדוע מיד כבר לא היה לו כח לעמוד. אבל הביאור בזה, דאפילו שעוד לא היה חייב מיד למול, אבל כבר נצטווה על המילה, כבר היא מאוסה, מה שאין כן לפני כן עוד לא היה ציווי כלל על המילה, לכן אינה מאוסה. והביאור בזה, דכאשר יש מצוה למול, אלא שאין יכול למול, אפילו שאינו עובר על מצות ה', כבר היא מאוסה, שהציווי על המילה מואס אותה, אפילו שאינו עובר מצות ה', אבל היכא דאין כלל ציווי למול אין הערלה מאוסה.

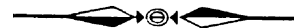
ויש להביא ראיה גדולה לחילוק זה. דהנה, אסור למול תינוק לפני שמונה ימים, כמו כן תינוק הטומטום שזכרותו מכוסה בעור פטור ממילה, ואינו חייב לקרוע העור ולמול עצמו. והנה יש לדקדק, מדוע מותר לסוך תינוק כהן לפני שמונה ימים בשמן של תרומה אפילו שהוא ערל (ירושלמי יבמות ח, א. רמב"ם תרומות יא, ז) אף על פי שאסור לסוך תינוק ערל של כהן בתרומה שסיכה היא כשתיה (יבמות ע, א בתוס'), ואף על פי כן טומטום אסור לסוך בתרומה (תוס', שם) שערל הוא, והרי שניהם פטורים ממילה, הן התינוק לפני שמונה ימים, והן הטומטום. אבל הביאור בזה הוא כפי המבואר לעיל, שלפני שמונה ימים לא ציוה ה' על אף בן ישראל למול

בעל מום לפני, רש"י. ולפי זה למדנו מזה, דכמו דבעל מום מחלל עבודה (בכורות מג, ב, מדכתיב בויקרא כא, יז), כן ערל, בעל מום הוי, ומחלל עבודה, וגם בבמה פסול בעל מום להקריבו (זבחים טז, א), וזה נכון. ורב חסדא אמר זבחים כב, ב דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו כו', שמפרש, שזה קאי על שלא יסתכל באיצטגנינות שלו, כדפרשו בסוף פרק ג דנדרים (לב, א). ועיין רמב"ן (פירוש חומש, כאן) ודו"ק היטב. ורבינו בהלכות ביאת מקדש (ו, ח) כתב שהוא כזר, ולפי זה, היה צריך להיות כשר

מתורת משה, אלא למדוהו מדברי הנביא יחזקאל. ויש לומר, דרב חסדא אינו מפרש דהיה תמים דכתיב הכא הוא במצות מילה, לפיכך אין מקור שערל נקרא בעל מום, אבל מפרש כדאיתא בנדרים (לב, א) דאהיה תמים היינו שיצא מאיצטגנינות שלו, היינו ממזל שלו, שאמר אברהם לה' שראה במזל שלו שאינו מוליד, ואמר לו ה' שאין מזל לישראל, ומאריך הש"ס בענין זה שישראל מעל המזל, ואהיה תמים פירושו להאמין שהכל מאיתו יתברך ולא מחמת מזל וכדו', וכן האריך בזה הרמב"ן, עיין שם דבריו הנפלאים.

ובזה יתבאר לך שיטת הרמב"ם, שכתב (ביאת המקדש ו, ח) וז"ל "הערל הרי הוא כבן נכר, שנאמר כל בן נכר ערל לב וערל בשר, לפיכך ערל שעבד חילל עבודתו ולוקה כזר שעבד, אבל אינו חייב מיתה" עכ"ל. הנה מבואר, שערל אינו בעל מום אלא זר, ולשיטתו יהיה כשר בכמה, דזר כשר בכמה (תורת כהנים פרשת אחרי פרק ט), ועל כורחך, דהרמב"ם גם סובר שאהיה תמים אין פירושו כפירוש רש"י אלא כפירוש הרמב"ן, דהיינו במצות אמונה שהכל מאיתו יתברך.

⁸ תמצית דבריו: לפי פירוש רש"י, "התהלך לפני ואהיה תמים" פירושו שהתהלך בעבודתו, היינו במצות מילה, ועל ידי זה יהיה תמים, שכל זמן שהערלה בו הוא בעל מום, ולפי זה ערל פסול לעבוד גם בבמה, דבעל מום פסול בבמה, אבל הרמב"ם מפרש דאהיה תמים במצות אמונה, וערל אינו בעל מום, אלא רק כזר, וכשר בבמה.

[מ]

⁹ [מ] על הפסוק (בראשית יז, ג) וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל פְּנֵיו וַיְדַבֵּר אֶתֹּו אֱלֹהִים לְאָמֹר, יש לבאר, מדוע נפל אברהם על פניו. ופירוש רש"י וז"ל "ויפול

משך חכמה

פרשת לך לך פסקא לו - מא

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

לימול, שוב הוה ערלה, ומעכבה, ומאוסה הערלה, ומשום הכי
ויפול על פניו, וזה נכון, ודו"ק¹⁰.

[מא]

(יז, ד-ה) - (ד) אָנִי הִנֵּה בְרִיתִי אֶתְּךָ וְהִייתָ לְאֵב הַמּוֹן גּוֹיִם: (ה)
וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ אֲבָרָם וְהִיא שְׁמֶךָ אֲבָרָהֶם כִּי אֵב הַמּוֹן גּוֹיִם
נִתְתִּיף:

מדוע כפל הכתוב "אב המון גויים", ומהו לשון "אב"

(יז, ד) והיית לאב המון גויים. יתכן¹¹ כי אברהם מסר נפשו באור

רש"י (שם) "לשון נוטריקון של שמו. ורי"ש שהיתה בו בתחלה, שלא היה
אב אלא לארם שהוא מקומו ועכשיו אב לכל העולם, לא זזה ממקומה".
והיינו, שציוה על אברהם, שלפני שיהיה לו את יצחק, ויהיה אב להמון
גויים, יקיים מצות מילה כדי שיהיה זרעו בקדושה, כמו שכתב באבן עזרא
(שם) "וברוך השם אשר לו נתכנו עלילות, שהקדים וצוה אברהם להמול
קודם שתהר שרה, להיות זרעו קדוש", והביאו הרמב"ן.

אבל יש לדקדק: א. מהו כפל הלשון "אב המון גויים" בפסוק ד', וחוזר על
זה בפסוק ה'. ב. כיון שהשם אברהם נוטריקון אב המון גויים, אי אפשר
לכתוב "והיית לאב כו'", לפני שכתוב שיקרא שמו אברהם, והתיבות "והיית
לאב המון גויים" אומרים דרשני. ג. לפי פשט הכתוב היה לומר "מלך"
להמון גויים, ומהו לשון "אב".

ומבאר המשך חכמה, דמה שכתוב בפסוק ד' "אב המון גויים", הוא ענין
אחר. דבא הכתוב ללמד, שעל ידי מצות מילה ממש, יהיה אב להמון גויים,
ובפסוק ה' בא לומר, שמשנה שמו, כי יהיה אב המון גויים, והם שני ענינים.
והטעם שעל ידי מצות מילה יהיה אב להמון גויים, כיון שיש שני ענינים
באמונה בה', האחד, שמאמין שכל מציאות ההויה רק במציאותו יתברך,
ואין שום כוח בעולם מלבד ה' יתברך, הוא היה הוה ויהיה, ומהוה את כל
ההויה בכל רגע, ואין שום כח אחר בעולם, והוא משגיח על כל העולם בכל
רגע. והשנית, שלא רק שכל המציאות מחמתו, ומשגיח על כל דבר בכל
רגע, אלא אפילו משגיח בפרטיות על כל אחד מנבראיו, עד כדי כך, שאפילו
משפיע לבחיריו שפע נבואה פרטית, להשגיח ולצוות על האדם על מצוה
פרטית חוקית.

והנה, זה שאברהם אבינו כפר בעבודה זרה, והאמין בכל ליבו ונפשו שכל
המציאות היא מסיבתו יתברך, זה היה מוכח בכל העולם, כיון שמסר נפשו

היה בו כוח לעמוד, ורוח הקודש נצבת עליו, רש"י בשם חכמינו
זכרונם לברכה (פרקי דרבי אליעזר פרק כח). ופירושו על דרך מה
דאיתא במסכת יבמות (ע, א), דערל אסור לאכול ולסוך בתרומה.
רק שלא בזמנה, קודם ח', אינה ערלה, כן פשיטא לירושלמי
(יבמות ח, א), וכן פסק רבינו הרמב"ם (תרומות יא, ז), ודוקא
קודם שמונה דלא הוה כיוצא בו בר מילה בשום מקום, אבל בלא
זה, אף טומטום, שאינו מחוייב ליקרע ולימול מקרי ערל, עיין שם
יבמות בתוספות דף ע, א. ולכן, קודם הוזכר ציווי השם למול אצל
שום נברא, לא היתה מאוסה הערלה, והיה עומד ושכינה עומד
עליו, אבל כיון שאמר לו היה תמים, ואתנה בריתי כו' ונצטוה

[מלבד מקנה כספו שמצותו ביום אחד, ואין כאן המקום להאריך בזה], לכן
אין הערלה מאוסה בתוך שלושה ימים, אבל לאחר שמונה ימים שצויה ה'
למול, אף מי שפטור למלו, מכל מקום מאוסה הערלה, לכן טומטום אסור
לסוך שמן של תרומה, ותינוק בתוך שמונה ימים מותר לסוך. ומיושב הכל
בס"ד.

¹⁰ תמצית דבריו: הטעם שכאן נפל על פניו, פירושו חז"ל שהיה
ערל. אבל צריך ביאור, מדוע לפני כן כשדיבר איתו ה' והיה ערל
לא נפל על פניו. והביאור בזה, דאפילו שעוד לא היה חייב מיד
למול, אבל כבר נצטווה על המילה, כבר היא מאוסה, מה שאין כן
לפני כן עוד לא היה ציווי כלל על המילה, לכן אינה מאוסה.
והביאור בזה, דכאשר יש מצוה למול, אלא שאין יכול למול,
אפילו שאינו עובר על מצות ה', כבר היא מאוסה, שהציווי על
המילה מואס אותה, אפילו שאינו עובר מצות ה', אבל היכא דאין
כלל ציווי למול אין הערלה מאוסה.

[מא]

¹¹ [מא] (יז, ד-ה) - (ד) אָנִי הִנֵּה בְרִיתִי אֶתְּךָ וְהִייתָ לְאֵב הַמּוֹן גּוֹיִם: (ה)
וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ אֲבָרָם וְהִיא שְׁמֶךָ אֲבָרָהֶם כִּי אֵב הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְתִּיף",
פשט הכתוב הוא, כמו שאמרו חז"ל (ירושלמי, ביכורים א, ד) "תני בשם
רבי יהודה, גר עצמו מביא וקורא, מה טעם, כי אב המון גויים נתתיך, לשעבר
היית אב לארם, ועכשיו מיכן והילך אתה אב לכל הגויים" ע"כ, וכפירוש

משך חכמה

פרשת לך לך פסקא לו - מא

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

גויים, שיתאמת שיטתו באלקות לכל היודעים שמו, שבלא שום פקפוק הוא עושה, ויהיה לרב [וזה מורה שם אב, כמו אב לפרעה (מה, ח)] להמון גויים. ומפני זה הטעם, עשה משתה גדול ביום הגמל (פסיקתא זוטרתא, בראשית, וירא, כא, ח), שיראו שמל בן זקונים הנולד על דרך פלא, בטח אין לו שום ספק בשיטתו ונבואתו מהשם יתברך, ודו"ק¹².

והנה זה שעשה משתה גדול ביום הגמל אינו פלא, שכך היה מנהג העולם, שאז נעשה הילד קצת גדול, אבל משתה גדול ביום שמל את יצחק הוא פלא, דבשלמא סעודת מצוה, ניחא, אבל משתה גדול, דהיינו שהזמין את כל גדולי עולם (בראשית רבה נג, י) צריך טעם בזה, מה ראה להזמין לסעודת מצות ברית יצחק.

אבל לאור המבואר יתישב היטב, דהנה, זה שמל את עצמו ואת בניו ביתו, בודאי הוא מורה שמאמין שה' ציוהו על זה, אבל מכל מקום, הרבה יותר ניכר שמאמין, הוא כאשר מל את בנו שנולד בדרך פלא לשמונה ימים, ומביאו לידי סכנה, שבודאי לא היה עושה זאת לולי שהתנבא מפי ה' על זה, וכיון שעל ידי שנתאמת שאברהם שופע נבואה מה', נעשה להם מורה ורב, לכן עשה את ברית יצחק במעמד כל גדולי עולם, ועשה להם משתה, שידעו כולם שה' ציוה בהשגחה פרטית על מצוה זו, לכן עשה משתה גדול גם ביום שמל את יצחק.

¹² תמצית דבריו: הטעם שכפל הכתוב "אב המון גויים", כיון שבא ללמד, שאף על פי שהיה מוכח שאברהם כופר בעבודה זרה, ומאמין שהכל מאיתו יתברך, אחד יחיד ומיוחד, שהרי מסר נפשו על אמונה זו, שנשלך לכבשן האש, והיה חבוש בכותא על אמונה זו, מכל מקום, עוד לא נעשה על ידי זה מורה לגויים, אבל כשהוכח שמקבל שפע נבואה מה' לצוותו על מצוה פרטית, על ידי זה נעשה מורה להם. ו"אב", הוא מורה. וכל זה היה על ידי מצות מילה, שמל עצמו וכל בניו ביתו, זו היתה הוכחה שמקבל שפע נבואה מה'. לכן כתוב בתחלה שעל ידי המילה יהיה אב המון גויים, וחוזר ואומר שיוסיף בשמו ה"א, שהוא נוטריקון של אב המון גויים.

כשדים (בראשית רבה, נח, לח), ונחבש בכותא (בבא בתרא צא, א) עבור פרסום דיעותיו בכפירה בעבודה זרה ובטול האלילים. אמנם, לא היה יכול להוכיח לבאי עולם מה שנתאמת אצלו, שהשם יתברך משגיח בפרטיות, ומתראה לבחיריו בשפע נבואה פרטית להשגיח בפרט, ולצוות האדם על מצוה פרטית חוקיית. לכן, במצות מילה, שמל נפשות כל בניו ביתו ונפש עצמו, הראה שמאומת אצלו בלא פקפוק הנבואה, וההשגחה האלקית בפרט. לכן אמר, כי עכשיו על ידי המולו את עצמו ובניו, יהיה לאב המון

על זה באור כשדים, שהושלך לאש על אמונתו (בראשית רבה נח, פרשה לח. ועוד), ונחבש בכותא עבור דעותיו (בבבא בתרא צא, א). אבל אף על פי כן, לא היה די בזה שהגויים יקבלוהו לרב ולמורה להם, כי זה שמאמין בה' אינו מורה על היותו חשוב מהם, שכיון שלא האמינו ביחוד ה', לא היה אברהם המאמין חשוב יותר בעיניהם. אבל זה שה' מתראה לפניו ומשפיע עליו שפע נבואה, ומצווה עליו מצוה פרטית, זה מורה בתכלית על היותו מורם מכל העם ונביא ה', שאפילו עובדי גילולים יקבלוהו עליהם לרב ומורה. אבל עד עכשיו לא האמינו שאברהם נביא ה' ומקבל שפע נבואה, לכן לא קיבלוהו לרב ומורה.

ולכן אמר ה' לאברהם, עכשיו שיעשה מצות מילה למול את כל נפשות ביתו ואת עצמו, בזה יראה שמאומת אצלו בלא שום פקפוק הנבואה וההשגחה הפרטית, לכן רק עכשיו על ידי מצות מילה יהיה אב המון גויים, לכן הקדים הכתוב לומר "אב המון גויים" לפני שנקרא שמו אברהם, לומר, שזה יהיה על ידי שאת בריתי תשמור, ולאחר מכן אמר הכתוב שמוסיף לו ה"א בשמו, וחוזר ואומר בפסוק ה', כי אב המון גויים, לפרש, מה ענין הוספת ה"א בשמו, כיון שמחמת המילה יהיה אב המון גויים, לכן כפל במילים "אב המון גויים". ולכן נקרא "אב", ולא מלך, כי אב הוא לשון של מורה, כמו שכתוב להלן (מה, ח) "אב לפרעה", ועל ידי המילה נעשה להם מורה דרך, וזה העיקר, יותר ממה שנעשה מלך, ומיושב הכל בסיעתא דשמיא.

ועל פי זה יתיישב עוד תמיה. דהנה, על הכתוב (בראשית כא, ח) "ויגדל הילד ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק", יש לדקדק, מהו כפל הלשון "ויגמל כו' ביום הגמל". ואיתא בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) (בראשית וירא, פרק כא) וז"ל "ביום הגמל. ביום ה"ג מל, לשמנה מל. כי שתי משתאות היו, אחד במילה ואחד בגמילה" ע"כ. [ורש"י בפירוש שחומש הביא רק פשט הכתוב של המשתה ביום הגמל, אבל הכתוב מרמז שעשה משתה גדול ביום ה"ג, דהיינו ביום שמונה שמל את יצחק].

